

Кориневич А.О., кандидат юридичних наук,
асистент кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка

Звернення України щодо визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду

Незважаючи на те, що зараз Україна не є учасником Міжнародного кримінального суду і не ратифікувала його Римський статут, наша держава вже двічі подала до Міжнародного кримінального суду Звернення (Декларації) про визнання юрисдикції МКС щодо конкретних ситуацій, тобто скористалася статутним механізмом початку провадження у Суді щодо держави, яка не є учасником Римського статуту.

Перше таке Звернення України про визнання юрисдикції МКС стосувалося злочинів попередньої влади проти «Євромайдану», які, як вважає Україна, підпадають під категорію злочинів проти людяності. 17 квітня 2014 року секретар Міжнародного кримінального суду отримав заяву від імені України щодо визнання нашою державою юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, які були скоєні на території України з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року [1].

Міжнародний кримінальний суд отримав офіційні заяви та листи від Міністерства закордонних справ України (від 16.04.2014 р.) та Посольства України в Королівстві Нідерланди (від 09.04.2014 р.), у яких йшлося про офіційну позицію України щодо визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Ця позиція ґрунтується на Заяві Верховної Ради України від 25.02.2014 р., у якій Верховна Рада України від імені Українського народу та як єдиний орган законодавчої влади України визнає юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, які мали місце в Україні у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року .

25 квітня 2014 року Прокурор МКС пані Фату Бенсуда розпочала попереднє розслідування ситуації в Україні з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року з метою визначити, чи застосовуються критерії Римського статуту щодо юрисдикції суду та прийнятності справи щодо ситуації в Україні.

Друге Звернення України щодо визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду було викликане обстрілом з реактивних систем залпового вогню БМ - 21 «Град» рейсового автобусу під Волновахою 13 січня 2014 р. і обстрілом за допомогою тієї ж зброї житлового мікрорайону Східний у м. Маріуполі 24 січня 2014 р. [2]. Жертвами обох цих нападів стали винятково мирні громадяни, тобто цивільне населення. І якщо обстріл автобуса під Волновахою гіпотетично можна пояснити військовою помилкою сепаратистів (потрапили в автобус замість українського блокпосту), то обстріл Маріуполя точно можна кваліфікувати як свідомий напад на цивільне населення, адже напад було скоєно на житловий мікрорайон у вихідний день, усвідомлюючи,

що багато жителів мікрорайону будуть в цей день вдома або на вулиці. Таким чином, обидва напади, і під Волновахою, і на Маріуполь, можуть бути підставою для судових процесів на міжнародному рівні, адже свідомі напади на цивільне населення в рамках спеціальної політики або широкомасштабного чи систематичного плану, можуть становити воєнні злочини або злочини проти людяності.

В якості реакції на ці напади на цивільне населення, 4 лютого 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про Заяву про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян». Згідно з постановою, від імені Українського народу Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади України, визнаючи юрисдикцію, звертається до Міжнародного кримінального суду з метою притягнення до кримінальної відповідальності у Міжнародному кримінальному суді щодо передбачених статтею 7 та статтею 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду злочинів проти людяності, воєнних злочинів, вчинених на території України, починаючи з 20 лютого 2014 року і по теперішній час, вищих посадових осіб Російської Федерації та інших осіб, яких визначить прокурор Міжнародного кримінального суду. Після прийняття цієї заяви і проходження необхідних процедур, про які ми зазначали вище, Прокурор МКС, як і у випадку зі злочинами проти Майдану, вирішуватиме, чи підпадають ці злочини під його юрисдикцію, чи можуть вони вважатися злочинами проти людяності і воєнними злочинами і кого саме можна переслідувати за їх скоєння. Треба зазначити, що Міжнародний кримінальний суд не має зобов'язання переслідувати і визнавати винними у скоєнні злочинів проти людяності і воєнних злочинів вищих посадових осіб Російської Федерації на основі такого прохання Верховної Ради України, адже Міжнародний кримінальний суд сам встановлює коло фізичних осіб, які могли вчинити злочини, що підпадають під його юрисдикцію і зовсім не обов'язково, що до цього кола фізичних осіб потраплять політичні лідери Російської Федерації. 8 вересня 2015 року Заява України про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо вищезазначеної ситуації була передана Міністром закордонних справ України Павлом Клімкіним Секретарю МКС Герману фон Хебелю. Після подання другого звернення України про визнання юрисдикції МКС 8 вересня 2015 року, Прокурор МКС вирішила розширити часові рамки існуючого попереднього розслідування по першому зверненню України за рахунок потенційних злочинів проти людяності та воєнних злочинів, вчинених на території України з 20 лютого 2014 року і по теперішній час. Таким чином, зараз Офіс Прокурора МКС проводить попереднє розслідування ситуації в Україні, починаючи з 20 лютого 2014 року і без фінальної дати.

Таким чином, зараз на розгляді у Міжнародному кримінальному суді на етапі попереднього розслідування на основі поданих відповідних звернень про

визнання юрисдикції МКС знаходиться дві справи з України: справа щодо злочинів проти Майдану з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року і справа щодо злочинів, скоєних на території Автономної Республіки Крим, міста Севастополь, Донецької і Луганської областей, починаючи з 20 лютого 2014 року.

Звичайно щодо тексту двох Звернень Верховної Ради України про визнання юрисдикції МКС з точки зору міжнародного права може бути поставлено багато запитань, зокрема щодо визначення кола потенційних злочинців, проти яких Україна просить відкрити провадження у МКС (у першому Зверненні - екс-Президент України В. Янукович, екс-Генеральний прокурор України В. Пшонка, екс-Міністр внутрішніх справ України В. Захарченко; у другому Зверненні - вищі посадові особи Російської Федерації та керівники терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР»). Звичайно, з точки зору засад діяльності МКС, Прокурор МКС сам визначає коло потенційних підозрюваних, а не проводить розслідування за списками потенційних злочинців, що надаються державами. Проте, навіть незважаючи на такі юридичні неточності, два Звернення України про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду однозначно є одними з найважливіших міжнародно-правових подій, пов'язаних з Україною у 2014 і 2015 роках.

Список використаних джерел

1. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.icc-cpi.rnt/en_menu/icc/press%20and%20media/press%20releases/Documents/997/dedarationVerkhovnaRadaUkr.pdf

2. Постанова Верховної Ради України «Про Заяву про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/145-19>